

УДК 655.52

ОСНОВНІ ЕТАПИ РЕДАКТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В.КУБІЙОВИЧА

Н.І. Черниш

Досліджено основні етапи редакторської діяльності визначного українського географа, відомого організатора науки, видавця унікальної "Енциклопедії українознавства" Володимира Кубійовича. Розглянуто його працю в "Українському видавництві", у відновленому після другої світової війни Науковому товаристві імені Т.Шевченка. Особливу увагу приділено внеску В.Кубійовича у створення першого на-

ціонального довідника енциклопедичного характеру — "Енциклопедії українознавства", яка вважається найбільшим досягненням української науки в діаспорі.

Исследованы основные этапы редакторской деятельности выдающегося украинского географа, известного организатора науки, издателя уникальной "Энциклопедии украиноведения" Владимира Кубийовича. Рассмотрена его работа в "Украинском издательстве", в восстановленном после второй мировой войны Научном обществе имени Т.Шевченко. Основное внимание уделено вкладу В.Кубийовича в создание первого национального справочника энциклопедического характера — "Энциклопедии украиноведения", которая считается наибольшим достижением украинской науки в диаспоре.

У час духовного відродження українського суспільства гостро постала проблема дослідження видавничої, редакторської, журналістської діяльності тих представників вітчизняної науки та культури, імена яких протягом тривалого часу були заборонені, вилучені з культурного процесу, затавровані. Чи не найяскравіше серед них — ім'я Володимира Кубийовича (1900—1985), визначного українського географа та демографа, вченого світового рівня. Світова громадськість знає його насамперед як видатного видавця, головного редактора унікальної "Енциклопедії українознавства", яку вважають найбільшим досягненням української науки в діаспорі.

До втілення цього масштабного видавничого проєкту В.Кубийович готувався упродовж тривалого часу, беручи активну участь як редактор в організації та опрацюванні різноманітних видань, керуючи діяльністю українських видавництв (зокрема, у 30—40 рр.). Початком редакційної і видавничої праці вченого слід вважати відкриття ним "Українського видавництва", що діяло у 1939—1945 рр. на теренах окупованої Німеччиною південно-східної частини Польщі та в Галичині. Воно мало монополію на випуск періодичних видань українською мовою, а тому зосередило свою увагу на цьому. У грудні 1939 р. вийшов у світ перший номер тижневика "Краківські вісті", що став, по суті, єдиним загальноукраїнським часописом, який друкувався під час другої світової війни. Тираж видання коливався від 7200 до 22500 примірників і розповсюджувався не лише на території Польщі й України, а за сприятливих обставин навіть у Німеччині та Чехії. Загалом вийшло 1400 номерів "Краківських вістей", які відіграли важливе значення у забезпеченні українського населення друківаним словом рідною мовою.

У 1941 р. В.Кубийович відкриває у Львові філію "Українського видавництва", що розгортає активну діяльність — видає низку часописів для різних верств українського населення, ряд праць українознавчого змісту, художні твори класиків літератури, сучасних письменників, а також підручники і навчальні посібники. Серед часописів — ілюстрований місячник "Малі друзі" (він призначався дітям молодшого та старшого віку і мав відповідні рубрики "Маленькі друзі" та "Юні друзі"), місячник "Вечірня година" (друкував художні твори українських письменників, зокрема й радянських; літературним редактором його був відомий галицький мистецтвознавець С.Гординський), місячник "Дорога" (центральне місце тут посідали матеріали з народознавства, патріотичного виховання молоді, краєзнавства). Діяльність "Українського видавництва" була спрямована не лише на забезпечення потреб українських читачів у національних виданнях, а й мала на меті зберегти українські інтелектуальні сили. В.Кубийович прагнув, щоб до справ видавництва прилучилися найавторитетніші вчені — І.Крип'якевич, М.Шлемкевич, В.Сімович та ін., матеріально підтримував працю українських науковців, письменників, журналістів, навіть тоді, коли через цензурні обмеження не було можливості надрукувати їхній доробок. Створене В.Кубийовичем "Українське видавництво" діяло у складний, переломний момент української історії. Завдяки цілеспрямованій політиці, яку розробив та послідовно втілював його керівник, видавництво в умовах фашистської окупації забезпечувало широкі кола українського населення періодичними виданнями, знайомило зі здобутками національної літератури, надавало учням шкільну можливість навчатися за українськими підручниками.

Вагомою сторінкою в науковій та редакційній спадщині В.Кубийовича стала робота у відродженому після другої світової війни Науковому товаристві ім.Т.Шевченка, що з перших днів розгорнуло плідну видавничу діяльність. Участь вченого у справах товариства була багатогранною: як ініціатор його відновлення, він доклав чимало зусиль для того, щоб налагодити наукову роботу, сприяв публікації її результатів. З ініціативи та при безпосередній співпраці В.Кубийовича було поновлено випуск таких видань, як "Записки НТШ", "Хроніка НТШ", "Журнал українознавства", "Сучасне й минуле", започатковано друкування "Proceedings" (тут викладався зміст доповідей, виголошених дослідниками на засіданнях секцій). На жаль, складні умови еміграції, в яких українським науковцям доводилось працювати, не давали змоги в повному обсязі здійснити всі видавничі плани вченого: зокрема, не було видруковано фактично завершений збірник "Наші втрати" (він мав на меті подати біографічні відомості про репресованих тоталітарними режимами видатних українських діячів), припинилася й підго-

товка оригінального довідника "Україна під Советами" (зібрані матеріали прислужилися, однак, при опрацюванні інших наукових українознавчих праць). Без перебільшення можна сказати, що фактично жодне з видань Наукового товариства ім. Т.Шевченка не обійшлося без праці В.Кубійовича: він збирав матеріали до багатьох збірників, упорядковував їх, редагував.

Зміцнення становища Наукового товариства ім.Т.Шевченка висунуло на чільне місце проблему створення фундаментальних колективних праць, головною з яких стала "Енциклопедія українознавства", що, за задумом видавців, покликана дати "суцільний, ясний, по змозі докладний образ території, людності, культури й господарства українських земель від найдавніших часів по сьогодні на основі повного перевіреного матеріалу і з застосуванням найновіших здобутків науки". В.Кубійович очолив редакційну комісію у 1952 р., і з перших днів його робота над виданням суттєво позначилась на змісті енциклопедії: він наполягав, щоб матеріали першої частини "Енциклопедії українознавства" охоплювали всю етнічну територію України, включно з тими її місцевостями, що знаходяться за межами УРСР. Основну увагу вчений вважав за доцільне приділити історії, етнографії, фізичній географії, народному господарству, тобто тим наукам, які упереджено висвітлені в інших енциклопедіях (зокрема, у БСЭ). В процесі роботи над виданням В.Кубійович побачив, що українознавство в еміграції досягло такого високого рівня, збило й систематизувало стільки цінної інформації, яка раніше не була викладена, що запланований обсяг (а спочатку вважали за доцільне видати підручник з українознавства) є недостатнім. Саме тому з ініціативи головного редактора систематичну частину було збільшено до трьох томів, підготовлено й видруковано десятитомний алфавітний енциклопедичний словник, здійснено переклад довідника англійською мовою. В.Кубійович постійно дбав про високий науковий рівень "Енциклопедії українознавства", залучав до співпраці видатних українських вчених діаспори — Ю.Шевельова, І.Кошелівця, Н.Полонську—Василенко. Створення "Енциклопедії українознавства" стало логічним завершенням плідної редакторської діяльності В.Кубійовича. Воно втілило погляди вченого на національну енциклопедію як видання, що підносить авторитет України, засвідчує самобутність української культури, науковий поступ нації.